

Trädgården på fjället

I Ammarnäs finns spår av en oväntad plats, skapad av en ovanlig mor och hennes språkbegåvade son. Hon kallades Blomster-Lotta för att hon hade förmågan i händerna och odlade spännande växter på fjällets sluttning. Det blev en plats som är värd att minnas. Västerbottens museum har samlat in material i form av fotografier, intervjuer och växtinventeringar.

Av Hillevi Wadensten

1890 föddes en flicka i Tärna-fjällen, Charlotta Stenmark. Hon växte upp under ganska knappa förhållanden. I hennes ungdom hände det att hon för över fjällen mot Ammarnäs. Där träffade hon sin blivande man Oscar Berglund, som nyss fått sig tilldelat ett gudabenådat stycke mark på en fjällsluttning i Ammarnäs. Just före 1920 gifte sig paret, satte bo och i snabb takt kom fyra barn, två flickor och två pojkar. På fjällsluttningen gick det bra att odla både potatis och grönsaker; några kor och får fanns i lagården och så en katt förstas. 1930 dog Oscar. Lotta blev ensam med barnen och ett hårt liv började. För att överleva som ensam mor krävdes många uppoffringar. Hon fick göra avkall på det gängse livet och av barnen krävdes arbete och tålighet mot mager mat och folks prat. Men Lotta var öppen till livet och uppfinningsrik. Flera personer vittnar om hennes sociala förmåga. Släktingar i närheten kunde också ge stöd åt familjen på olika sätt.

Odling och kontakter ut i världen

Lotta hade tidigt visat intresse och kunskap för trädgårdsodling. Omkring 1940 startar Ammarnäsgården sin turistverksamhet. Detta innebar att Lotta fick möjlighet att sälja grönsaker och jordgubbar. Hon kunde hyra ut övervåningen till sommargäster och servera kaffe och våfflor till fjällvandrare och andra be-

sökare. Kaffet stod alltid på hos Lotta. En av sönerna, Alfred, visade en stor begåvning när det gäller språk. Han började tidigt skaffa sig böcker och senare kontakter ute i världen för att med brevväxling träna sina språkförmågor. Det hände ofta att Alfred fick fröer med breven från världens alla hörn. Tillsammans med sin mor satte han dem i marken och för trakten ovanliga växter började gro och föröka sig. Säkert betydde både det fina söderläget på bergets sluttning och Lottas och Alfreds odlarintresse mycket för växtligheten. En underbar trädgård växte fram under årens lopp. Både träd och buskar, som inte brukar växa på dessa breddgrader trivdes bra. Balsampoppel, äppelträd (som gav blommor men ej frukt), syrener, silvergran och blommor från Karpaterna är bara några exempel. Under 50- och 60-talen uppmärksammas ibland denna trädgård långt upp i norr i olika tidningar. Även Alfreds språkbegåvning syns i tidningar världen över. Han skriver själv artiklar om livet i de svenska fjällen på en rad olika språk.

Turister kommer till byn

Det är också under denna tid som Lotta får många besök av turister och skolklasser. Det ser man på de foton som kom fram i senare tid. Ingen tycks oberörd av Lotta. Hon märktes, trots en viss avskildhet på fjällsluttningen, en bit från byn. Man förundrades över allt hon fick

att växa och betraktade henne som en färgstark och spännande person. Hon var gästvänlig och bjöd gärna på våfflor. Men hon var inte av den barnkära sorten. Ungarna fick åka skidor i backen och läraren bjöds på kaffe. Hon kunde framstå som lite farlig för barnen, berättade otroliga björnhistorier – var hon kanske en häxa? När jag i min iver berättar om Blomster-Lotta för en av mina bästa väninnor visar det sig att hon besökt Lotta i sin barndom på 60-talet. Spännande minnesbilder dyker upp vid vårt samtal.

När Lotta dör 1974 har Alfred sedan länge flyttat från byn, ner till Skåne. Systrarna bor också i södra Sverige. Den yngste brodern bor på platsen, men några år senare brinner Lottas hus ned och brodern omkommer i lågorna.

Fotografier ger ny kunskap

År 2003 får jag höra talas om Blomster-Lottas och börjar nysta bakåt i tiden. Ett fascinerande människoöde och en intressant odlarförmåga visar sig. Vad har Lotta och hennes trädgård betytt för trakten? Och vad är det som gör det hela så spännande? De flesta blir intresserade redan av namnet Blomster-Lotta och det faktum att man kan odla på en fjällsluttning. Långt efter sin död väcker hon alltså nyfikenhet och många skulle vilja veta mer om henne. Glädjen var stor när hennes barnbarn Anders hittade en mängd fotografier på vinden, efter sin pappa Alfred. Då öppnades en synbar värld runt denna kvinna. Fotografier har en förmåga att öka trovärdigheten i minnena. Plötsligt ser man hur Lotta och de övriga ser ut, man möts av blickar och ibland oväntade stämningar. Det ger utrymme för en mängd tolkningar, men också bränsle till ny kunskap.

Förutom att man ser många besökare från när och fjärran samlade runt

Blomster-Lotta på besök i Skåne; 1960-talet. Foto i Västerbottens museum.

Blomster-Lotta i sin trädgård, slutet av 1960-talet. Foto i Västerbottens museum.

mildhet hos henne, kanske livsvisdom som härrör från hårda erfarenheter i det förgångna.

Spåren av det förgångna

Det är inte bara Lotta själv som än idag väcker nyfikenhet. Rummet hon levde i är som en minnesbehållare. Idag står det en nyuppförd stuga där det gamla huset fanns. Där bor barnbarnet Anders ibland på somrarna. Lottas forna trädgård lever i bybornas minnen, vilket blir tydligt när jag pratar med folk om henne. Trots att hon förr inte var helt accepterad av byborna, är det numera de ljusa minnena som dominerar och en uppskattning av det som tydligast framträder; trädgården, våfflor och gästfriheten.

Intresse finns också bland trädgårdsinventerare. Ett besök gjordes i juli 2008 i resterna av Lottas trädgård tillsammans med Mariana Mattsson och Reginald Schulz, som delvis arbetar för SLU. Ett par timmar spenderades på att med krökta ryggar noggrant studera de örter, buskar och träd man ännu kunde finna spår av. Det blev en rapport till SLU. Fortfarande kan man göra en utflykt till stället där trädgården låg. Idag är det kraftigt avbetat av hästar, men med lite fantasi och med fotografiers hjälp kan man ändå få en uppfattning av det forna rummet.

I vår samtid finns det ett begrepp

som känns aktuellt i detta sammanhang och det är synliggörande. Det är så många som jag mött, som vill återskapa Lottas trädgård, som funderar på vem hon var, letar efter de växter som kan ha funnits där, ondgör sig över hästarna som betat sönder stället, fantiserar om hur det såg ut förr då det var mindre skog och stora ängar, skonsamt betade av kor och får. Man funderar också på att sätta upp en sevärdhetsskylt på platsen.

Trädgården med sina ovanliga växter på fjället är ett exempel på hur en människas livsgärning i en liten avskild del av världen kan ge bestående avtryck både i landskapet på den plats där hon levte och ryktbarhet genom minnena som lever vidare långt efter hennes död.

Ibland känner jag mig själv fast i detta eviga behov av att lyfta fram det förgångna och försöka återskapa något vi fascinerar av. Och det är inget fel med det, men kanske måste man också tillåta sig att tänka att trädgården måste få växa igen, eller användas till något nytt, t ex bete för hästar. Bevarandet av trädgården och Lottas och Alfreds odlargärning kan ske i form av insamlat material, minnen hos bybor, berättelser och fantasier. ■

Hillevi Wadensten är intendent vid Västerbottens museum
hillevi.wadensten@vbm.se